

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ความขัดแย้งในตำนานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี จากการคัดเลือกตำนานท้องถิ่นที่นำมาวิเคราะห์จำนวน 40 เรื่อง สรุปความขัดแย้งที่ปรากฏจากพฤติกรรมของตัวละครในตำนานท้องถิ่นตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งกับตนเอง จำนวน 17 ครั้ง ในตำนานเรื่องก้นไถควายจังหวัด พิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายที่เข้าไปตัดไม้ในป่าแล้ววันรุ่งขึ้นพบว่าต้นไม้ขึ้นมาอย่างเดิม มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการช่มดูว่าเพราะอะไร ต้นไม้จึงกลับมาเป็นอย่างเดิม ตำนานโกรกพระจังหวัดนครสวรรค์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับยายเกิดอยากจะกลับไปอยู่ที่บ้านเกิดของตน มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการปรึกษาหารือกับตาซึ่งเป็นสามีของตน ตำนานเรื่องทุเรียนจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายคนหนึ่งมาใส่บาตรแล้วข้าวติดมือจึงสะบัดนิ้วหลุดใส่บาตรมาด้วย มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการฟุ้งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้เด็กวัดมานำนิ้วมือที่หลุดติดมาไปฝัง ตำนานเรื่องเมืองพิไชยจังหวัดอุตรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระยาอภัยคามณีสงสัยว่าทำไมหญิงสาวถึงเอาหญ้าคามมาใส่หน้าให้ดื่ม มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้เหตุผลว่าเพราะกลัวเป็นอันตรายเนื่องจากกระหายน้ำมาก ตำนานเมืองลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับหญิงสาวที่ถือใบไม้ออกมาคนละหนึ่งใบ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยชายหนุ่มมีข้อแลกเปลี่ยนต่อรองกับหญิงสาวเพื่อหาความจริง ตำนานเมืองศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับลูกศิษย์ของฤๅษีที่ไม่เชื่อว่าบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้ฤๅษีลงไปอาบน้ำในบ่อ ตำนานกำเนิดยุงจังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งว่าทำไมจุงหึงสาวในหมู่บ้านถึงตาย มีการแก้ไขปัญหาโดยการฟุ้งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการขอร้องเทพยดา ตำนานคนสวยในหมู่บ้านจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับคนในหมู่บ้านว่าทำไมทุกคนจึงต้องปำบุญที่วัด มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการแปลงกลายให้คนสวยเห็น ตำนานนกปูดตาแดงจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนกกระปูดไปตกหลุมรักลูกสาวของนกเขา มีการแก้ไขปัญหาโดยการฟุ้งผู้อื่น

ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้เพื่อนสนิทช่วยพูดให้ ตำนานนางเมลินดำจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนางเมลินดำอยากได้สมบัติที่อยู่กลางเกาะ มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยไปหาคนมาสร้างโบสถ์ทับสมบัติไว้ ตำนานบ่อเหล็กน้ำพี้จังหวัดอุดรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายผู้พี่ที่สงสัยว่าก่อนอิฐทำด้วยอะไรจึงทำให้ร่วงตาย มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยช่วยกันคิดสองคนกับน้องชาย ตำนานบึงหล่มจังหวัดอุดรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับบุตรชายที่หลงรักแม่แท้ๆ ของตัวเอง มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบ ตำนานพระร่วงจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับความสงสัยของพระยาอภัยคามณี มีการแก้ไขปัญหาโดยการฟังผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการส่งทหารไปสืบหาความจริงจากตายาย ตำนานพระร่วงส่วยน้ำจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระเจ้าสุริยวงศ์กังวลว่าจะมีขบถเกิดขึ้นในเมืองละโว้ มีการแก้ไขปัญหาโดยการฟังผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยส่งทหารไปจับตัวนายร่วง ตำนานพระศรีธรรมยาจังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิอยากได้ช้างเผือกมาครอบครอง มีการแก้ไขปัญหาโดยฟังผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้นายถมยาพาไปหาช้างเผือกให้ป่า ตำนานผาสามเงาจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระนางจามเทวีและคณะราชบริพารเกิดอาการง่วงนอน มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ศาสนา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยสร้างพระพุทธรูปเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ตำนานดงแม่่างเมืองจังหวัดนครสวรรค์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเจ้าชายสองเมืองที่ส่งเครื่องราชบรรณาการมาสู่ขอเจ้าหญิงพร้อมกัน มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยเสนอให้เจ้าชายทั้งสองแข่งกันสร้างเมือง

2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น จำนวน 20 ครั้ง

2.1 ความขัดแย้งกับผู้อื่นภายนอกกลุ่ม จำนวน 15 ครั้ง ตำนานเรื่องเขานาคของจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพญานาคได้ไปหลงรักสาวสวยในหมู่บ้านคนเดียวกับที่เจ้าหลวงชอบอยู่ มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการลงโทษ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยสาปให้เจ้าหลวงกลายเป็นหินและสาปพญานาคให้กลายเป็นเขานาค ตำนานเรื่องเขานางคำของจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนายร่วงได้ไปแอบหลงรักสาวในหมู่บ้านชื่อว่านางคำแต่นางคำไม่เล่นด้วย มีการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการใช้วาจาสิทธิ์ของตัวเอง ตำนานเรื่องเมืองพลับพลาจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชาวบ้านได้ออกสำรวจเส้นทางไปถ้ำทางสี่ปะขาวหายแต่สี่ปะขาวหายไม่ยอมพูดด้วย มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการนำเรื่องนี้ไปบอกกับพระยาพานซึ่งเป็นเจ้าเมือง ตำนานเรื่องเสือลายหาวายจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายชราคนหนึ่งเข้าไปตัดหวายในป่า

และเจอเสื้อตัวหนึ่งย่องจะมากินตนเป็นอาหาร มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการเอาตัวรอด ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการออกอุบายหลอกเสื้อ ตำนานเรื่องแม่โพสพจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับฤๅษีซึ่งมีดวงตาเป็นไฟ มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยพระฤๅษีบอกแม่โพสพว่าต้องมีเลือดข้าวให้เพียงพอ ตำนานเรื่องไกรทอง จังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชาละวันและมนุษย์เมื่อชาละวันจับตัวตะเภาแก้วไป มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการกำจัดจระเข้ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการคิดกำจัดจระเข้ ตำนานเรื่องจระเข้กับลิงจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับจระเข้ซึ่งออกมาหาอาหารให้เมียและลิงตัวหนึ่ง มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้อุบายเล่นหูก ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการออกอุบายเอาตัวรอดจากลิง ตำนานเรื่องจระเข้ปูนจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระมหาพุทธศากกับพญานาคที่มากับสาวสวยไปต่อหน้าต่อตา มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการใช้น้ำมันตักพญานาคไว้ ตำนานเรื่อง ตำนานถ้ำใหญ่ น้ำหนาวพญานาคแห่งเพชรบูรณ์จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพญานาคที่แปลงกายมาทำบุญแล้วโดนมนุษย์ขโมยขันทองคำ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการช่วยกันหาขันทองคำใบนั้น ตำนาน บ้านบึงพระจังหวัดพิษณุโลก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสองตายายผู้มาทอดแหที่กลางบึงแล้ว แหไปติดอะไรบางอย่าง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านให้มาช่วยกันเอาแหออก ตำนานผีบ้าดาวอดอาละวาดจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับผีบ้าดาวอดที่มาขโมยเด็กไปทำพิธีเซ่นไหว้ มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้อุบายเล่นหูก ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาการออกอุบายหลอกเด็ก ตำนานผีปูพื้นจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสองพี่น้องที่มีอาชีพหาปลา มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้อุบายเล่นหูก ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการออกอุบายจับผีปูพื้น ตำนานพรานกระต่ายจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนายพรานที่ได้ออกเดินทางสำรวจเส้นทาง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการไปชวนเพื่อนๆ มาช่วยจับกระต่าย ตำนานวังน้ำวนจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเทพดาที่ต้องการชีวิตมนุษย์ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการไปปลานหูกยักษ์ไปจับตัวหญิงสาว

2.2 ความขัดแย้งกับผู้อื่นภายในกลุ่ม จำนวน 5 ครั้ง ตำนานน้ำตกแก่งนางคอย จังหวัดพิษณุโลก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับหญิงสาวที่มานั่งรอคนรักที่น้ำตกแต่คนรักไม่มาตามนัด มีการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเอง ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยหญิงสาวกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายประชดคนรัก ตำนานเชียงเมียง จังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเชียงเมียงซึ่งไปลักลอบมีความสัมพันธ์กับภรรยาของเจ้าพระยา มีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุบาย

ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยคิดอุปายเอาแบ่งมาทาตัวให้ขาว ตำนานบึงบอระเพ็ดจังหวัดนครสวรรค์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับการช่วยกันตั้งชื่อวัดของชาวบ้าน มีการแก้ไขปัญหาโดยการเจรจา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการพูดคุยกัน ตำนานหงส์หินจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับมเหสีทั้ง 7 องค์ของพระราชา มีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้อุปาย ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยออกอุปายขับไล่พระมเหสีองค์ที่ 7 ตำนานอุ้มพระดำน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชาวประมงที่ออกไปหาปลา มีการแก้ไขปัญหาโดยธรรมชาติลงโทษ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยมีกระแสน้ำเดือดและมีน้ำวนทำให้ชาวบ้านรู้สาเหตุ

3. ความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวน 2 ครั้ง ตำนานเรื่องทอทองแดงจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับในคูนน้ำจะมีน้ำเต็มตลอดทั้งปีทำให้ฝ่ายพม่าไม่สามารถยกทัพเข้าไปตีเมืองกำแพงเพชรได้ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่น ตำนานพระร่วงเล่นว้าวจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเมื่อพระร่วงวิ่งว้างไปก็เกิดสะดุดขาตัวเองล้มลง ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งตนเองและผู้อื่น

4. ความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 1 ครั้ง ตำนานบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์จังหวัดอุตรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพวกละว้าเกิดเป็นโรคตาแดงนอนซมกันทั้งหมดโดยไม่ทราบสาเหตุ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการทำพิธีขอมน้ำศักดิ์สิทธิ์

สรุปการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏจากพฤติกรรมของตัวละครในตำนานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง

1. การแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 15 ครั้ง ตำนานกำเนิดขงจังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับการตายของหญิงสาวที่ไม่ทราบสาเหตุทำให้ชายหนุ่มเกิดความสงสัย มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งตนเอง ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการอ่อนน้อมเทพยดาให้หญิงสาวฟื้น ตำนานเรื่องไกรทองจังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชาละวันและมนุษย์เมื่อชาละวันจับตัวตะเภาแก้วไป มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการกำจัดจระเข้ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการคิดกำจัดจระเข้ ตำนานจำนกร้องจาการบุญจังหวัดพิษณุโลก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกคิดอยากสร้างเมืองให้พระโอรสทั้งสององค์ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยรับสั่งให้ทหารไปสร้างเมืองให้เสร็จ ในตำนานเรื่องทุเรียนจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายคนหนึ่งมาใส่บาตรแล้วข้าวติดมือจึงสะบัดนิ้วหลุดใส่บาตรมาด้วย มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการพึ่งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้เด็กวัดมานำนิ้วมือที่หลุดติดมาไปฝัง ตำนานพระร่วงจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับความสงสัยของพระยาอภัยคามณี มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการส่งทหารไปสืบหาความจริงจากตายาย ตำนานพระร่วงส่วยน้ำ

จังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระเจ้าสุริยวงศ์กังวลว่าจะมีขบถเกิดขึ้นในเมือง ละโว้ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยส่งทหารไปจับตัวนายร่วง ตำนานพระร่วงส่วยน้ำจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับความเหน้อยล้าจากการเดินทางของพระร่วง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการไปขอน้ำดื่มจากชาวบ้าน ตำนานวังน้ำวนจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเทพดาที่ต้องการชีวิตมนุษย์ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการให้ปลาหมึกยักษ์ไปจับตัวหญิงสาว ตำนานบ้านบึงพระจังหวัดพิษณุโลก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสองตายายผู้มาทอดแหที่กลางบึงแล้วแหไปติดอะไรบางอย่าง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านให้มาช่วยกันเอาแหออก ตำนานพระศรีธรรมยาจังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิอยากได้ช้างเผือกมาครอบครอง มีการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้นายถมยาพาไปหาช้างเผือกให้ป่า ตำนานพรานกระต่ายจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนายพรานที่ได้ออกเดินทางสำรวจเส้นทาง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการไปชวนเพื่อนๆ มาช่วยจับกระต่าย ตำนานนกปูดตาแดงจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนกกระปูดไปตกหลุมรักลูกสาวของนกเขา มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้เพื่อนสนิทช่วยพูดให้ ตำนานท่อทองแดงจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพม่าที่ไม่สามารถยกกองทัพไปตีเมืองกำแพงเพชรได้ มีการแก้ไขปัญหาโดยพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยถามความเอาจากสองสามีภรรยาที่หนีมา ตำนานเรื่องตำนานถ้ำใหญ่น้ำหนาวพญานาคแห่งเพชรบูรณ์จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพญานาคที่แปลงกายมาทำบุญแล้วโดนมนุษย์ขโมยขันทองคำ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการช่วยกันหาขันทองคำใบนั้นให้เจอ ตำนานเรื่องเมืองพลับพลาจังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชาวบ้านได้ออกสำรวจเส้นทางไปถามทางชีปะขาวหายแต่ชีปะขาวหายไม่ยอมพูดด้วย มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการนำเรื่องนี้ไปบอกกับพระยาพานซึ่งเป็นเจ้าเมือง

2. การแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา จำนวน 8 ครั้ง ตำนานโกรกพระจังหวัดนครสวรรค์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับยายเกิดอยากจะได้กลับไปอยู่ที่บ้านเกิดของตน มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการปรึกษาหารือกับตาซึ่งเป็นสามีของตน ตำนานเรื่องเขานางคำของจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนายร่วงได้ไปแอบหลงรักสาวในหมู่บ้านชื่อว่านางคำแต่นางคำไม่เล่นด้วย มีการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการให้วาจาสิทธิ์ของตัวเอง ตำนานดงแม่นางเมืองจังหวัดนครสวรรค์

มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเจ้าชายสองเมืองที่ส่งเครื่องราชบรรณาการมาสู่ขอเจ้าหญิงพร้อมกัน มีการแก้ไขปัญหโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยเสนอให้เจ้าชายทั้งสองแข่งกันสร้างเมือง ตำนานบึงหล่มจังหวัดอุดรดิตรดิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับบุตรชายที่หลงรักแม่แท้ๆของตัวเอง มีการแก้ไขปัญหโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยการตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบ ตำนานบ่อเหล็กน้ำพี้จังหวัดอุดรดิตรดิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายผู้พี่ที่สงสัยว่าก่อนอิฐทำด้วยอะไรจึงทำให้ร่วงตาย มีการแก้ไขปัญหโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยช่วยกันคิดสองคนกับน้องชาย ตำนานเรื่องเมืองฟ้าใช้จังหวัดอุดรดิตรดิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระยาอภัยคามณีสงสัยว่าทำไมหญิงสาวถึงเอาหญ้าคามมาใส่หน้าให้ดื่ม มีการแก้ไขปัญหโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยให้เหตุผลว่าเพราะกลัวเป็นอันตรายเนื่องจากกระหายน้ำมาก ตำนานนางเมลิ้นดำจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับนางเมลิ้นดำอยากได้สมบัติที่อยู่กลางเกาะ มีการแก้ไขปัญหโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยไปหาคนมาสร้างโบสถ์ทับสมบัติไว้ ตำนานเรื่องแม่โพสพจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับฤๅษีซึ่งมีดวงตาเป็นไฟ มีการแก้ไขปัญหโดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยพระฤๅษีบอกแม่โพสพว่าต้องมีเลือดข้าวให้เพียงพอ

3. การแก้ไขปัญหโดยใช้อุบายเล่ห์กล จำนวน 6 ครั้ง ตำนานเรื่องจระเข้กับลิงจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับจระเข้ซึ่งออกมาหาอาหารให้เมียและลิงตัวหนึ่ง มีการแก้ไขปัญหโดยใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยการออกอุบายเอาตัวรอดจากลิง ตำนานเชียงเมียงจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับเชียงเมียงซึ่งไปลักลอบมีความสัมพันธ์กับภรรยาของเจ้าพระยา มีการแก้ไขปัญหโดยการใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยคิดอุบายเอาแป้งมาทาตัวให้ขาว ตำนานผีบ้าดาวอดอาละวาดจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับผีบ้าดาวอดที่มาขโมยเด็กไปทำพิธีเซ่นไหว้ มีการแก้ไขปัญหโดยใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหการออกอุบายหลอกเด็ก ตำนานผีปู่พื้นจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสองพี่น้องที่มีอาชีพรูปปลา มีการแก้ไขปัญหโดยใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยการออกอุบายจับผีปู่พื้น ตำนานเรื่องเสือลายหาวายจังหวัดสุโขทัย มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายชราคนหนึ่งเข้าไปตัดหวายในป่าและเจอเสือตัวหนึ่งย่องจะมากินตนเป็นอาหาร มีการแก้ไขปัญหโดยใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยการออกอุบายหลอกเสือ ตำนานหงส์หินจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับมเหสีทั้ง 7 องค์ของพระราชา มีการแก้ไขปัญหโดยการใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยออกอุบายขับไล่พระมเหสีองค์ที่ 7

4. การแก้ไขปัญหโดยใช้การพิสูจน จำนวน 4 ครั้ง ตำนานเรื่องก้นโล่ควาย จังหวัดพิจิตร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชายที่เข้าไปตัดไม้ในป่าแล้ววันรุ่งขึ้นพบว่าต้นไม้ขึ้นมาอย่างเดิม มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการช้มดูว่าเพราะอะไรต้นไม้จึงกลับมาเป็นอย่างเดิม ตำนานคนสวยในหมู่บ้านจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับคนในหมู่บ้านว่าทำไมทุกคนจึงต้องปำบุญที่วัด มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการแปลงกลายให้คนสวยเห็น ตำนานเมืองลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับหญิงสาวที่ถือใบไม้ออกมาคนละหนึ่งใบ มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยชายหนุ่มมีข้อแลกเปลี่ยนต่อรองกับหญิงสาวเพื่อหาความจริง ตำนานเมืองศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับลูกศิษย์ของฤาษีที่ไม่เชื่อว่าบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์มีอยู่จริง มีการแก้ไขปัญหาโดยการพิสูจน ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยให้ฤาษีลงไปอาบน้ำในบ่อ

5. การแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเองหรือผู้อื่น จำนวน 2 ครั้ง ตำนาน เรื่องเขานาคของจังหวัดอุทัยธานี มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพญานาคได้ไปหลงรักสาวสวยในหมู่บ้านคนเดียวกับที่เจ้าหลวงชอบอยู่ มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการลงโทษ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยสาปให้เจ้าหลวงกลายเป็นหินและสาปพญานาคให้กลายเป็นเขานาค ตำนานน้ำตกแก่งนางคอยจังหวัดพิษณุโลก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับหญิงสาวที่มานั่งรอคนรักที่น้ำตกแต่คนรักไม่มาตามนัด มีการแก้ไขปัญหาโดยการลงโทษตนเอง ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยหญิงสาวกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายประชดคนรัก

6. การแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์ จำนวน 2 ครั้ง ตำนานเรื่องจระเข้ปูน จังหวัดกำแพงเพชร มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระมหาพุทธศครกับพญานาคที่มาคาบสาวสวยไปต่อหน้าต่อตา มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการให้มนต์สะกดพญานาคไว้ ตำนานบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์จังหวัดอุตรดิตถ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้ไสยศาสตร์ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการนำดอกไม้ธูปเทียนมาทำพิธีขอน้ำศักดิ์สิทธิ์

7. การแก้ไขปัญหาโดยใช้พุทธศาสนา จำนวน 1 ครั้ง ตำนานผาสามเงาจังหวัดตาก มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับพระนางจามเทวีและคณะราชบริพารเกิดอาการง่วงนอน มีการแก้ไขปัญหาโดยใช้พุทธศาสนา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยสร้างพระพุทธรูปเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

8. การแก้ไขปัญหโดยใช้การเจรจา จำนวน 1 ครั้ง ตำนานบึงบอระเพ็ด จังหวัด นครสวรรค์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับการช่วยกันตั้งชื่อวัดของชาวบ้าน มีการแก้ไขปัญห โดยการเจรจา ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหาโดยการพูดคุยกัน

9. การแก้ไขปัญหโดยธรรมชาติลงโทษ จำนวน 1 ครั้ง ตำนานอุ้มพระดำน้ำของ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสาระความขัดแย้งเกี่ยวกับชาวประมงที่ออกไปหาปลา มีการแก้ไขปัญห โดยธรรมชาติลงโทษ ซึ่งมีสาระการแก้ไขปัญหโดยมีกระแสน้ำเดือดและมีน้ำวนทำให้ชาวบ้านรู้ สาเหตุ

อภิปรายผลการวิจัย

ตำนานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและแนวทางการ แก้ไขปัญหาซึ่งประเด็นความขัดแย้งที่พบมากเป็นลำดับที่ 1 คือ ประเด็นความขัดแย้งกับผู้อื่น ซึ่งแบ่งออกเป็นความขัดแย้งภายในกลุ่ม และความขัดแย้งกับผู้อื่นภายนอกกลุ่ม มีสาระความ ขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่อยู่คนละฝ่ายกัน โดยมีสาเหตุหลากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นอายุ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ที่แตกต่างกันออกไป เพราะตัวละครในเรื่องนั้น จะต้องอยู่ร่วมกันกับ คนอื่นหรือสังคมรอบตัว จึงจะต้องมีการเกี่ยวข้องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อมีการดำเนิน ชีวิตร่วมกันจึงเป็นธรรมชาติของตัวละครในเรื่องที่จะเกิดความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สนม ครุฑเมือง (2555, หน้า 125) กล่าวว่า "มนุษย์หรือสัตว์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงหรือ เรื่องสมมุติในนิทานหรือตำนาน มักจะมีปัญหาอุปสรรคภายในกลุ่มเสมอ เพราะการอยู่ร่วมกัน ย่อมจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้ที่มีสติปัญญา ย่อมจะแก้ไขปัญหได้ด้วยการใช้สติปัญญาเป็น ส่วนใหญ่"

ส่วนความขัดแย้งที่พบมากเป็นลำดับที่ 2 คือ ประเด็นความขัดแย้งกับตนเอง มีสาระ ความขัดแย้งได้แก่การต่อสู้ภายในจิตใจของตัวละครที่แสดงออกรวมทั้งอุปสรรคต่างๆ ที่ทำให้ตัว ละครเกิดความทุกข์ ความสับสนภายในจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ทั้งนี้จะ สอดคล้องกับแนวคิดของศิริพร สฐิตะฐาน ณ ถลาง (2531, หน้า 19) ที่กล่าวไว้ว่า "เราจะเห็นว่าใน นิทาน ตำนานพื้นบ้านเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ และเรื่องของชุมชนที่จะต้องอยู่ร่วมกัน ปัญหาที่สำคัญมัก เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนมาก จึงพยายามแก้ไขปัญหภายในตนเองเป็นอันดับแรกเสียก่อน หาก แก้ปัญหาไม่ได้จะต้องพึ่งพาผู้อื่น ดังนั้นจะทำให้ผู้อ่านนิทานและตำนานพื้นบ้านเห็นวิธีการแก้ไข ปัญหาได้หลายแนวทาง ทำยที่สุดผู้อ่านจะรู้ว่าความขัดแย้งกับตนเองนั้น ตัวละครใช้วิธีการอย่างไร จึงจะเหมาะสมที่สุดในช่วงเวลานั้นๆ"

ความขัดแย้งที่พบเป็นลำดับที่ 3 คือ ประเด็นความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะความขัดแย้งกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอยู่เกือบตลอดเวลา ดังนั้นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันจึงมีความเกี่ยวข้องกัน อยู่เสมอทั้งในเรื่องที่มนุษย์ไม่รู้สาเหตุ เช่น ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ฝนตก เป็นต้น มนุษย์ก็จะทำพิธีเกี่ยวกับ ความเชื่อนั้นๆ สำหรับเรื่องที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ น้ำท่วม เกิดพายุ แผ่นดินไหว เป็นต้น มนุษย์มีความเชื่อต่างๆ นานาทำให้เกิดพิธีกรรมในความเชื่อ โดยมุ่งที่จะแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของมนุษย์ในอดีต ดังที่ สมเกียรติ ติดชัย (2555, หน้า 9) กล่าวว่า "ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้จากสิ่งที่เหนือธรรมชาติและอยู่ใกล้ชิดกับตัวเรา เช่น ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เมื่อมนุษย์ไม่รู้สาเหตุสิ่งที่เกิดขึ้นก็จะทำพิธีบวงสรวงเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต"

ส่วนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของตัวละครในตำนานท้องถิ่นที่ปรากฏเป็นลำดับที่ 1 คือ การแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาตนเองหรือผู้อื่น เป็นวิธีการที่สมเหตุสมผลเพราะไม่ว่ามนุษย์หรือ สัตว์จะต้องแก้ไขปัญหามาของตนเองด้วยตนเองเสียก่อนหากไม่สามารถพึ่งตนเองได้ก็ต้องไปขอ ความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น เพราะผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ย่อมจะมีกระบวนการแก้ไขหรือ แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและเหมาะสม

ส่วนการแก้ไขปัญหาที่พบเป็นลำดับที่ 2 คือ การแก้ไขปัญหาโดยใช้สติปัญญา นับว่ามี ความสมเหตุสมผลตามพฤติกรรมของตัวละครในตำนานเพราะจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ ถูกต้องของมนุษย์และสัตว์ ดังแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สมเกียรติ ติดชัย (2555, หน้า 7) กล่าวสรุปไว้ว่า มนุษย์และสัตว์มีลักษณะเหมือนกันอยู่ 3 สิ่ง คือ กามสัญญา อาหารสัญญา และ มรณะสัญญา ทั้งนี้ความเกี่ยวพันหรือยึดมั่น 3 สิ่งที่กล่าวมานั้นคือความอยากตัดหนาราคะเกี่ยวพัน ในการกินอยู่และหนีไม่พ้นความตาย แต่สิ่งสำคัญที่พระพุทธองค์ย้ำว่ามนุษย์แตกต่างจากสัตว์ก็คือ "ธรรมสัญญา" คือ ความคิดมีสติปัญญา ดังนั้นการแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาจึงมีความสำคัญ มากในการดำรงชีวิตของมนุษย์

การแก้ไขปัญหาที่พบเป็นลำดับที่ 3 คือ การแก้ไขปัญหาโดยใช้อุบายเล่ห์กล ซึ่งนับว่าเป็น วิธีการแก้ไขปัญหาก็วิธีหนึ่งของมนุษย์เราแต่เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาที่ใช้ได้ผลในช่วงระยะเวลา หนึ่งเท่านั้นไม่ใช่วิธีการแก้ไขปัญหายั่งยืน เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหามาของตัวละครที่เกิดปัญหา อย่างกะทันหัน ในระยะเวลาปัจจุบันทันด่วน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมไทยยังมีความเชื่อเรื่องของ โชคกลาง ภูตผีปีศาจ รวมทั้งเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ จึงทำให้การใช้อุบายเล่ห์กลนานาประการ ปรากฏอยู่ในตำนานท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ตำนานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและแนวทางการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นในครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาคของประเทศไทย
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนิทานและตำนานท้องถิ่นในแต่ละภาค โดยสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งและแนวทางการแก้ไขปัญหา
3. ควรศึกษาเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดปัญหาและความขัดแย้งโดยนำกรอบการวิเคราะห์ของความขัดแย้งและกรอบการแก้ไขปัญหาในตำนานท้องถิ่น มาเสนอแนะให้แก่สังคมยุคปัจจุบัน